

APPENDIX

DE MERITO ACTUUM HUMANORUM

33. — Actus *meritorius* est opus bonum et cum gratia positum et praemio seu retributione dignum.

Meritum duplex distinguitur: 1° meritum *de condigno*, cui merces ex iustitia, hoc est, ex Dei promissione debetur; 2° meritum *de congruo*, cui merces non ex iustitia debetur, sed ex quadam decentia et Dei liberalitate.

Dico 1°: Homo iustus per gratiam operans vere et proprie mereri potest *de condigno*. — Constat ex *Matth.* 5. 12: *Merces vestra copiosa est in caelis*; et *2. Tim.* 4. 8.: *Reposita est mihi corona iustitiae, quam reddet mihi Dominus in illa die iustus iudex*. — Constat etiam ex Trid. sess. 6. c. 13., ubi declaratur vitam aeternam esse mercedem ex Dei promissione bene operantium meritis reddendam.

Dico 2°: Homo etiam peccator et infidelis actibus cum gratia positus mereri potest *de congruo*. — Constat ex variis S. Scripturae locis in quibus referuntur exempla peccatorum et gentilium, quibus copiosas gratias, intuitu ipsorum bonorum operum, largitus est Deus. Sic *Actuum Apost.* 10. perhibetur Cornelius suis eleemosynis et precibus conversionem ad veram Fidem obtinuisse (1).

Exinde bona opera ex gratia facta triplicis sunt generis, scilicet 1° *Opera viva*, seu opera bona facta in statu gratiae sanctificantis. — 2° *Opera mortificata*, seu opera bona, quae quidem in statu gratiae peracta sunt sed meritum omne per subsequens peccatum mortale amiserunt, recuperata autem gratia sanctificante, reviviscunt. — 3° *Opera mortua*, quae fiunt in statu peccati mortalis. Haec autem licet vitae aeternae praemium non habeant, ad meritum tamen *de congruo* prodesse possunt.

Et *De Mal.* q. 9. art. 2.: *Contingit quandoque, quod homo actu non ordinet aliquem actum in Deum, cum tamen actus ille de se non contineat aliquam inordinationem, ratione cuius non sit in Deum referibilis; et tamen quia mens hominis est habitualiter relata in Deum sicut in finem* (nempe est in statu gratiae), *actus ille non modo non est peccatum, sed etiam est actus meritorius.*

Conf. Caietanus (*In Comment.* ad 1. 2. q. 100. art. 10), Valentia (*In 1. 2. Disp.* 8. q. 6. Punct. 3.), Becanus (*De Grat.* Cap. 5. q. 1. n. 13.), Montesinos (*In 1. 2. q. 1. art. 4. Quaest.* 1. n. 13.), et Card. Aguirre

(*Theol. S. Anselmi Disp.* 130. n. 147.), tum etiam S. Franciscus Salesius (*Tratato dell'amor di Dio Part.* 2. Lib. 6. Cap. 8. al. Lib. 12. Cap. 8.), ex quibus disces, hasce doctrinas communes in catholicis scholis extitisse.

(1) Exemplum Cornelii forte minus est ad rem. Non enim haberi debet ceu *infidelis*, qui in ss. litteris (*Act.* X. 2.) dicitur *religiosus ac timens Deum*, neque *peccator*, qui (ib. v. 22.) *appellatur iustus et timens Deum*. Iustificatus autem censeretur per charitatem. Neque enim ad charitatem habendam, antequam ei Evangelium promulgaretur, fides in Christum ipsi necessaria erat.

34. *Quaesita*. — QUAER. 1° *Quid requiratur ad meritum de condigno?*

Resp. Requiritur 1° ut actus sit liber; secus enim non esset actus humanus; 2° ut sit honestus; secus praemio dignus non esset; 3° ut ponatur ex gratia; alioquin ad vitam et mercedem supernaturalem proportionem non haberet; 4° ut agens sit in statu gratiae, quia peccator non est Dei filius aut amicus, cui promissa debentur.

QUAER. 2° *Quid homo mereri possit de condigno?*

Resp. 1° Potest mereri augmentum gratiae significantis, et gloriam aeternam, quae illam consequitur. — Constat ex Conc. Trid. sess. 6. c. 16.

Resp. 2° Homo iustus non potest *de condigno* mereri perseverantiam finalem, neque gratias efficaces, quia haec sunt dona gratuita, quae Deus non promisit.

QUAER. 3° *Quid possit homo mereri de congruo?*

Resp. 1° Peccator per bona opera, v. gr. ieiunium, eleemosynam, orationes, mereri potest *de congruo* gratiae auxilium, ut peccatum vitet, et ad iustificationem perveniat.

Resp. 2° Iustus mereri potest *de congruo* 1° sibi gratias efficaces et perseverantiam finalem; 2° aliis gratiam primam et ulterioris gratiae auxilia.

QUAER. 4° *An opus, ut sit meritorium de condigno, debeat esse supererogationis, seu non praeceptum?*

Resp. Neg. Constat enim ex Trident. sess. 6. can. 26., omnia opera, quae in Deo sunt facta, vitam aeternam promereri; opera autem, quae sunt praecepti, et ipsa sunt in Deo facta; ergo etiam per ea homo vitam aeternam promeretur.

35. — QUAER. 5° *An ad meritum de condigno requiratur actus elicitus ex charitate?*

Resp. Licet auctores gravissimi, ut ait Bellarminus (*De Iustif.* lib. 5. cap. 15.), et in his Vasquez (*In 1. 2. disp.* 217. cap. 4. n. 38.), censuerint, omnia hominis iustificati opera bona ex gratia esse meritoria vitae aeternae, etiam nulla praecedente operis relatione in Deum ex charitate v. gr. opera bona hominis iustificati vi sacramenti antequam charitatis actum eliciat; communior tamen et probabilior sententia requirit insuper, ut opera actu vel virtute in Deum ex charitate referantur. Et quidem iam superius vidimus, quid ad istam virtutem operum in Deum relationem sufficiat ex communi DD. sententia cum S. Thoma; hoc nempe solum postulant, ut homo, dum suo tempore urget praeceptum charitatis, per huius virtutis actum se suaque omnia in Deum aliquando ordinaverit (2), licet deinde inter agendum neque de Deo neque de

(2) Si hoc solum (inquires) exigit S. Thomas, ut singuli actus charitate sint formati, ordinati, imperati? Ita enim ille (*De Verit.*

charitate cogitet. Plus tamen aliquid exigere videtur S. Bonaventura (2. Dist. 41. art. 1. q. 3. o et ad 2.) et ad meritum requirere, ut ad singula opera vel saltem ad singulas operum series fiat ista in Deum ordinatio; quae si desit, Deus opus nec remuneret nec imputet in culpam. Idcirco inquit (ibid. ad 6.): *Si opus alterius generis inciperet, oporteret, ut intentio renovaretur ad hoc ut opus esset meritorium.* Nihilominus cum (ibid.) in Religioso ad meritum regularis observantiae sufficere autumet actum charitatis, quo ab initio vovit portare Religionis pondus; imo cum ad meritum (ibid.) satis habeat, si iustus, nihil de Deo cogitans solum consideret opus, v. gr. obedire, esse bonum; vix reipsa a S. Thoma distare videtur; quinimo Vasquez (disp. cit. cap. 2. n. 9.) non dubitat, S. Bonaventuram in suam opinionem aut certe in s. Thomae sententiam pertrahere.

q. 14. a. 5. ad 13.): *In habente charitatem non potest esse aliquis actus virtutis, nisi a charitate formatus. Aut enim ille erit in finem debitum ordinatus, et hoc non potest esse nisi per charitatem in habente charitatem: aut non est ordinatus in debitum finem, et sic non erit actus virtutis.*

Resp. Haec nihil aliud sibi velle, nisi ut actus cuiusvis virtutis ordinetur ad Deum, seu summum illud bonum, quod est obiectum charitatis. Unde S. Thomas (3. Dist. 27. q. 1. art. 4. q. 3.): *Quod charitas sit motor omnium aliarum virtutum, ex hoc patet, quod ipsum bonum, quod est obiectum charitatis sub ratione finis, est finis virtutum.* Et dein subdit: *Et secundum hoc (charitas) dicitur earum actus imperare.*

Eadem de causa a S. Thoma charitas virtutum forma dicitur (De Virt. q. 2. art. 3.): *Actus omnium aliarum virtutum ordinantur in finem proprium charitatis, quod est summum bonum... Et pro tanto (charitas) dicitur forma omnium virtutum, in quantum scilicet omnes actus omnium virtutum ordinantur in summum bonum amatum.*

Eadem ratione charitas iuxta S. Doctorem dicitur virtutibus imperare (2. Dist. 40. q. 1. art. 5.): *Cum charitas imperet omnibus virtutibus... oportet, quod quidquid ordinatur in finem alicuius*

virtutis, ordinetur in finem charitatis (scil. in obiectum charitatis, quod est summum bonum); *et cum omnis actus bonus ordinetur in finem alicuius virtutis, in finem charitatis ordinatus remanebit, et ita meritorius erit. Et sic comedere et bibere servato modo temperantiae, et ludere ad recreationem servato modo eutrapeliae..., meritorium erit in eo, qui charitatem habet.*

Neque tamen opus est, ut dum quis agit, de finibus virtutum in finem charitatis ordinandis cogitet. Ita S. Thomas (2. Dist. 40. q. 1. art. 5. ad 3.): *Non solum actus charitatis est meritorius, sed etiam actus aliarum virtutum secundum quod gratia informantur; licet meritorii esse non possint nisi secundum quod reducuntur in finem charitatis. Non autem oportet quod semper actus in finem illum (charitatis) reducantur; sed sufficit ad efficaciam merendi, quod in fines aliarum virtutum reducantur; qui enim intendit castitatem servare, etiamsi de charitate nihil cogitat, constat quod meretur, si gratiam habet. Omnis autem actus in aliquod bonum tendens, nisi inordinate in illud tendat, habet pro fine bonum alicuius virtutis; eo quod virtutes sufficienter perficiunt circa omnia, quae possunt esse bona hominibus.*

TRACTATUS DE CONSCIENTIA

36. — DEFINITIO. Conscientia est dictamen practicum rationis, seu iudicium practicum, quo iudicamus aliquid posse vel debere fieri, quia bonum vel praeceptum, aut omittendum esse, quia malum (1). — Hinc differt a *synderesi*, quae principia tantum generalia dictat.

DIVISIO. Conscientia distinguitur

1° *Recta*, vel *erronea*, prout verum vel falsum dictat (2).

2° *Certa*, vel *dubia*, prout mens firmiter iudicat aliquid esse bonum vel malum, aut e contra suspensa haeret circa actionis honestatem.

3° *Scrupulosa*, vel *laxa*, prout vel inani motivo apprehendit peccatum ubi non est, vel e contrario leviori de causa peccatum abesse praesumit, aut leve habet, quod est grave.

4° *Probabilis*, vel *improbabilis*, prout ex motivo gravi aut infirmo ad opinandum mens inclinatur (3). — De singulis seorsim (4).

(1) Alicuius conscientiae, idest iudicii de honestate vel inhonestate actionis, necessitas ad bonum vel malum morale manifesta est. Imputari enim homini non potest actus, cuius non sit dominus. Dominus autem actuum suorum homo est per liberam voluntatem, qua se determinat. Atqui nulla voluntas est aut esse potest illius honestatis aut inhonestatis, quam agens non cognoscat, quippe *voluntas non fertur in incognitum*. Nulla ergo honestas aut inhonestas (*formalem* intellige, non autem mere *materialem*), seu nullum bonum aut malum morale inesse actibus potest, nisi et quatenus eos praecedat aliquod rationis iudicium de ipsorum honestate vel inhonestate. Et ita quidem secundum prima ac notissima philosophiae ac theologiae moralis, imo et sensus humano generi communis elementa. Quae cum manifestissima sint, Italiae tamen infelicissimum hoc servabatur aetate nostra decus, ut philosophico amicta pal-

lio, et instar collapsam restaurantis moralem scientiam, impune per eam discurreret doctrina, vi cuius actus morales sine ulla conscientia admitti debeant, et quidem actus, qui non modo moraliter boni aut mali censendi sint, sed etiam meritorii aut demeritorii, qui tamen absque ullo alioquin praecedenti iudicio de ipsorum honestate aut inhonestate elicit fuerint! Quo pacto haec cum dogmate catholico cohaereant, alii sane viderint; quoad philosophema, sat nobis illud in praesens sit: *Quantum est in rebus inane!*

(2) Quidem *erroneae* volunt opponere *veram* potiusquam *rectam*; quia conscientiam *rectam* illis quoque inesse contendunt, qui agunt ex conscientia invincibiliter *erronea*. Agitur, ut patet, de modo loquendi.

(3) Communis usus habet, ut *probabilitas* aut *improbabilitas* dicantur de opinione potius quam de conscientia.

(4) Non omittenda distinctio est, quae